

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE : TRIDENT **UKRAINIENNE**

ORGANE DE LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE DE L'UKRAINE

FONDÉ LE 15 OCTOBRE 1925 PAR SIMON PETLURA

Число 24 (674) Рік вид. XV. 25 червня 1939 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr

Париж, неділя, 25 червня 1939 року

Десять год цими днями минає, одколи навіки спочив у Празі Євген Чикаленко. Одійшов од нас туди, звідки нема вороття, гарячий патріот, многозаслужений перед рідним краєм громадсько-політичний діяч, щедрий меценат, талановитий популяризатор і жертковний видавець, а передусім — високоблагородна людина і надзвичайно сильна особистість. Він своєю невинною діяльністю, з якою пов'язано було всеукраїнське життя перед революцією, міцно з'єднав ім'я своє з історією України, перед якою вельми і вельми заслужився. Давно нема вже його між нами, але пам'ять його завжди жива, і не тільки серед тих, хто його знав, любив і шанував: сучасникам і наступним поколінням ділом усього життя свого, яке полишило незатертий слід в наших змаганнях за визволення і державність, залишив він високий приклад того, як треба служити рідному народові.

На могилу його, в десятиліття смерти, складаємо глибоку пошану.

Допіру сповнилося сорок літ єпископства Митрополита Андрея Шептицького, що вписав золотими літерами своє ім'я в історію не лише Галицької землі, а і всього народу українського.

Галичина належно одсвяткувала ювілей первосвятителя своєї церкви. І до тієї пошани прилюдної, яку однодушно склали міста і села його пастви, прилучається і весь український світ, що добре знає і високо цінить заслуги великого патріота і гойного мецената перед рідною культурою.

Од «Тризуба» і всіх, хто стоїть коло нього і за ним, засилаємо високодостойному ювілятові щирий привіт і найкращі побажання.

На многії літа!

Є. Х. ЧИКАЛЕНКО В ПОДЕБРАДАХ

(Жмуть спогадів)

Око глядача, що проходить кладовищем м. Подебрад, мимоволі зупиняється на своєріднім надгробку, що відрізняється від решти намогильних пам'яників як загальним зовнішнім виглядом, так і своїм стилем. Є це щось подібне до мініатюрної каплички, завершеної характерним старо-українським хрестом. Обійшовши її навколо, ви бачите, що в середині вона містить у собі 4 урни. В одній з цих урн спочиває попіл тлінних останків Є. Чикаленка.

Євген Харлампович Чикаленко... Хто з українців довоєнної доби не знав цього імені, перед ким із наших інтелігентів кінця XIX й початку XX стол. не повставало воно в ореолі своєї потуги й свого авторитету, овіяне славою, подекуди навіть легендою. Мені не довелося бачити й знати Є. Чикаленка на рідній землі. Зустрінувся й познайомився я з ним лише закордоном — у Подебрадах, тих Подебрадах, що стали останнім скромним етапом славного життєвого шляху Є. Чикаленка. І нині, з нагоди 10-ліття з дня смерті великого небіжчика, хочу присвятити кілька слів згадці про цей останній подебрадський період його життя.

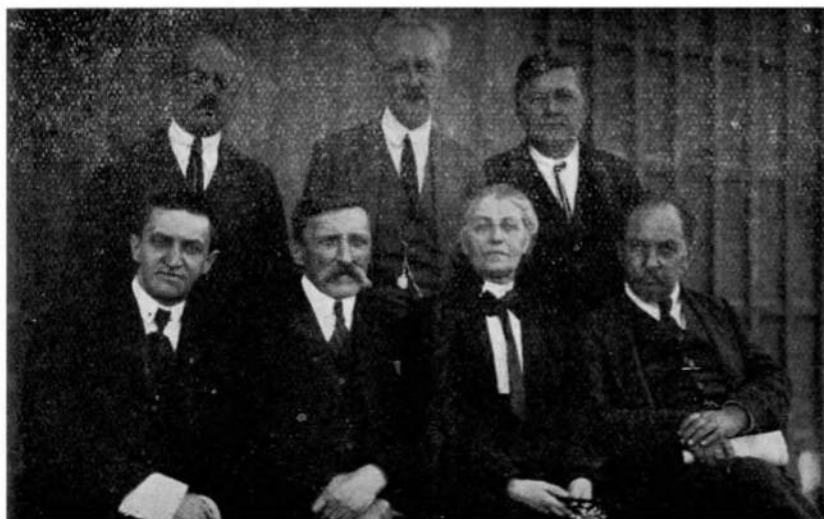
Десь так у 1924 році в колах професури Української Господарської Академії виникла думка про притягнення Євгена Чика-

лення до праці в Академії. Повстала ця думка під впливом чуток про невідрадний матеріальний стан Чикаленка, що перебував тоді з своєю дружиною у Відні. Після довгих роздумувань та інформаційних розмов у чеських урядових чинників винайдено було формальний модус, під яким можна було закликати Чикаленка до праці в Академії. Цим модусом було керування справами центральної термінологічної комісії. Треба тут пригадати, що Український Господарський Академії, як нашій першій технічній школі, довелося виконати, і то в «ударному» порядку, величезну піонерську працю на полі технічної термінології. Для координації цієї праці, що провадилася на поодиноких факультетах, утворено було центральну термінологічну комісію, яка одначе носила характер добровільної організації й не була регламентована статутарно. Цю регламентацію було переведено «ad hoc» — у зв'язку з запрошенням до Академії Євгена Чикаленка, з огляду на потребу встановлення для нього, як голови термінологічної комісії, певної штатної платні. Схвалений професорською радою Академії статут термінологічної комісії передбачав окрему винагороду її голові, який під оглядом платні прирівнювався в правах до доцента. Так для Є. Чикаленка створено було сприятливі матеріальні умовини, що дозволяли йому увільнитися від турбот про завтрашній день і започати новий, спокійніший період свого емігрантського життя. Але спокій той, на жаль, не був тривкий і його незабаром захмарила хвороба й смерть дружини, а далі й хвороба власна. Все-ж таки Подебради були тим затишним куточком, де небіжчик спокійно дожив свого віку.

З Є. Чикаленком я прийшов до ближчого стику вже в перших днях по його приїзді до Подебрад, бо, як голова термінологічної комісії інженерного факультету, яка виконувала і функції комісії загально-академічної, мав обов'язок подати Є. Чикаленкові ближчі інформації про дотеперішню чинність комісії та обговорити шляхи й методи дальшої праці. Вже при цих перших стиках пізнав я ділову, зрівноважену і дуже просту вдачу Євгена Харламповича. Приглядаючися до його чинности, можна було помітити, що людина до праці звикла, що ту працю вона любить, вміє їй віддатися і знає, як її доцільно, з належною методичністю організувати. З ініціативи проф. Б. Іванюцького Є. Чикаленко з великим запалом узявся за працю над улагодженням словника німецько-української термінології в галузі лісівництва. По-затим він, як неодмінний член-фахівець, брав участь у працях термінологічних комісій поодиноких факультетів. Найактивнішою з них була комісія інженерного факультета, яка майже регулярно відбувала свої сходи кожного тижня. Якість цих сходів підносилася участю в них ще таких видатних знавців нашої народної мови, як письменник Модест Левицький (тоді лікар Академії й лектор української мови), та письменниця Валерія О'Коннор-Вілінська. Наші розмови й дискусії набували інколи надзвичайно цікавого змісту. В атмосфері їх поглиблювалися і

наші особисті стики, скріплялися наші приязні відносини. Так за помірно-недовгий час пощастило мені ближче пізнати обличчя і психологічну структуру Євгена Харламповича. Була це назагал людина «доброго старого часу», сповнена міцних традицій, перейнята наскрізь криєзним життєвим досвідом, неговірка й «нединамічна», але непохитна й уперта в своїх поглядах та переконаннях. Мала ця людина таксаж великий внутрішній запал, невиявлений і непомітний назовні, увесь сконцентрований в глибині стриманих, але сильних переживань.

У перших часах по своїм переїзді до Подєбрад Чикаленко, як я вже згадав, віддався з питомим йому запалом та завзяттям виконанню нових для нього функцій керівника термінологічної праці в стінах УГА. Але вузький обсяг цієї науково-кабінетної праці в самій своїй основі не відповідав активній вдачі небіжчика, його багатолітній звичці до широкого-закресного життєвого чину. І за де-який час ми почали це помічати на небіжчику. Він ставав ще-раз сумнішим, що раз більше замисленим. Усе частіше й частіше згадував він про снів, що залишилися вдома (з ними він підтримував сталий контакт), все більше звертався в думках своїх до далекого рідного краю, для якого на протязі цього невтомного життя він стільки працював, якому віддав стільки молодечих сил. Еміграційна життя, з його обмеженим колом можливих завдань і проблем, ставало для Чикаленка все тіснішим і нуднішим. Стихийко й нестримано тягла його якась потужна сила туди, в Україну... А тут майже що - тижня приходили з тієї уміряної рідної землі листи — від снів, від давніх друзів, що, ніби змовившись, в один голос кликали небіжчика не гаяти марно дорогий час на еміграції та швидче повертатися в совітську Україну, де всіх щирих патріотів чекає розлогий лан творчої праці на національно-культурній рівні. Треба добре знати вдачу Євгена Чикаленка, його стихійний порив до широко-задуманої праці, щоб зрозуміти, як тяжко йому було ставити опір усім цим закликам близьких йому людей, протівитися найпривабливішій для нього спокусі побачити хоч перед смертю батьківщину, знову повернутися до неї і з властивим йому завзяттям віддати рештку своїх духових сил справі розбудови української національної стихії. А тут приходили все нові й нові звістки про успіхи славнозвісної «українізації», про перемжний розвій української національної стихії. Є. Чикаленко ставав усе більше задумливим, усе мовчазнішим. І нарешті, одного дня, з питомою йому одвертістю, мов на сповіді, висловив перед ближчим своїм оточенням усі думки і сумніви, що хвилювали та мучили його неспокійний дух. Пам'ятаю, що в дуже категоричнім, подекуди, навіть різким тоні виступив проти цього Модест Левицький, який взяв під цілковитий сумнів українізаційний курс совітської влади, схарактеризувавши його, як тимчасову уступку національній стихії, а разом з тих як підступну, хитро-заряджену пастку для «довірливих хохлів». Далі між присутніми вив'язала-

Група членів термінологічної комісії Української Господарської Академії в Подєбрадах

(Травень 1925 року)

Сидять зправа наліво: гол.комісії Євген Чикаленко, пані Валерія О'Коннор-Вілінська, лектор д-р Модест Левицький, доц. Б. Лисянський. Стоять зправа наліво: Доц. Василь Королів, проф. Олександр Вілінський, лектор Яків Моралевич

Ся гаряча дискусія, в якій Є.Чикаленко з властивою йому твердістю боронив свої позиції, виходячи з абстрактно-джентельменської тези, що «обов'язок кожного з нас бути серед свого народу й працювати для його добра, коли для того є бодай найменша змога». Дискусія не привела до погодження, до якоїсь компромісової думки і назверх виглядала ніби безвислідною. Але хоч формально Є. Чикаленко і не погодився з своїми опонентами, безоглядно-негативне їх настановлення до ідеї повернення небіжчика в Україну захитало його в первісних його намірах і змінило майже готове вже рішення. Чикаленко на рідну землю не повернувся і скінчив своє славне життя на еміграції.

* * *

Сходини термінологічної комісії відбувалися завжди у мене, себ-то в помешканні фізичної лабораторії, якою я керував. Одного дня мені прийшла щаслива думка сфотографувати наші

сходини. Про це я сказав своєму аскетичному Віктору Левицькому (синові д-ра М. Левицького), який, між іншим, завідував фотографічним відділом лабораторії. І ось після чергового засідання комісії він запросив нас вийти на сусідній балкон подебрадського замку, де й сфотографував. Світлина вийшла вдалою, вона вірно передає характерний вираз обличчя кожного з учасників. Тому вважаю за доцільне долучити її до цієї своєї короткої пієтичної згадки про великого небіжчика.

Цікавий збіг обставин: на світлинці бачимо Є. Чикаленка поруч з пані В. Вілінською, за якою стоїть її чоловік — проф. Ол. Вілінський. Це сусідство трьох видатних людей з нашої старшої генерації збереглося і по їхній смерті. Попіл їхніх тлінних останків спочиває в трьох сусідніх урнах під спільним дахом невеличкого колумбарія на подебрадському кладовищі.

Кого з українців занесе доля до Дебрада, хай не забуде відвідати українські могили на місцевому кладовищі, а при цій нагоді і вклонитися прахові великого українського будителя й патріота — Євгена Чикаленка.

Борис Лисянський

ВШАНУВАННЯ ПАМ'ЯТІ МИКОЛИ ЛИТВИЦЬКОГО В ПАРИЖІ

Український Париж склав пошану світлій пам'яті Миколи Литвицького, визначного громадського діяча, неухильного патріота, що життя своє віддав за українську державність, колишнього товариша міністра внутрішніх справ Української Народньої Республіки, давнього співробітника «Тризуба» і його представника на Карпатську Україну.

В неділю, 18 червня с. р., в Українській Православній Церкві відслужено було поминальну.

Присутні з напруженою увагою вислухали, присвячене пам'яті покійного, перейняте глибоким переконанням в перемозі правди, слово п.-о. прот. І. Бриндзана, який гаряче говорив про значіння жертви і ціну крові в боротьбі за власну державність і закликав усіх об'єднатися коло одної святої мети.

Хор під орудою п. Миколайчука своїми, як завжди, гарними співами дав вислов настроям зібраних, які прийшли помолитися за спокій душі нової жертви на вівтар визволення і вшанувати його світлу пам'ять.

Вірному синові Великої України, що душу свою поклав за Україну Карпатську, і всім, хто за її волю життя віддав, — вічна пам'ять!

**Чи ви склали вже свою пожертву на Музей Визвольної
Боротьби України в Празі ?**

С В О Ї М Ш Л Я Х О М

(НАРИС УКРАЇНСЬКОЇ СУЧАСНОСТІ)

(П р о д о в ж е н н я)

А ми, українці, як були наївними в минулому, такими й zostалися й по цей день. У 1820-х роках захоплювалися ідеями масонства і вкладали уся нашу чистосердечну масонську віру у «справедливі судження» і «братерську чесність» якогось Пестеля, у 1840-х роках в колах Кирило-Методієвського братства мріяли про слов'янську «єдність», забуваючи про московський батіг над спиною, а у 1919 році вірили, що нас «от от признають у Европі» і приймуть до «такої» інституції, як Ліга Націй. То-ж тільки подумати? Ліга Націй ! А сьогодні.. захоплюємося усім минулим Європи і жалуємо, що ми мало «срієтувалися» на Європу, де стільки чину, характеру, волюнтаризму, боротьби індивідуальностей, боротьби ідей...

І зовсім не помічали і не помічаємо, що сьогодні, як і вчора, в Європі оті чинники й характери, волюнтаристи ідейні й безідейні — виростають з істотного підложжя європейської цивілізації, з матеріялістичного огорожу, з меркантильного парника, і що ота вся сума воль, характерів і особистостей на нас, українців, дивиться з погляду нашої вартости на фунти стерлінгів, долари, франки...

Ми не помічали, в захопленню нашому перед Наполеонами, Кромвелями, Фридрихами, Макіявелі, що ціна нам лише постільки, поскільки у нас є хліб, цукор, залізо, вугіль, залізниця, порти...

* * *

Само собою, матеріялістичний світогляд поветав не сьогодні. Кожна цивілізація має, як одну із підвалин свого розвитку та існування, так званий тепер, «економічний» елемент. Коли є гармонія між цими, з одного боку, духовним чинником (релігія, місійність, філософські доктрини, правові норми, мистецтво то-що) і економічним, матеріяльним чинником (унормування продукції й споживання, регуляризація зиску, податкові обов'язки то-що) з другого, — тоді вони додають один до одного, являючися чинниками прогресу, розвитку, росту. Коли ж ідейна сторона, духовний стимул вже себе переживає, гору бере другий чинник — матеріялістичний, тоді настає те, що зветься кризою. Бо життя йде своїм чередом. Розвиток першого чинника — духовного — відстає від ступеня розвитку другого — матеріялістичного. Такі спади розвитку духовного європейська цивілізація зазнавала не раз. Упадок

Риму і його цивілізації, — характерна доба. Середньовіччя викликало Ренесанс — визволення душі з того закутку, в який загнано було людську думку. Французька революція покликала на коні ідеї визволення й фіксації цього визволення індивідуума. ХІХ-ий вік шукав рятунку в ідейному розумінні у розповсюдженні масонства, демократизма, лібералізма.

Кожна ідея — в абстракті — є вічною, але коли ж її прикладається до життя, то вона живе, як жива істота: народжується, живе, хворіє, видужує, і часом, врешті, вмирає, фігурно висловлюючися. Інакше кажучи, коли умови розвитку життя вже випереджають її, то вона залишається лише ідеєю. Вона тратить так би мовити свою русійну, пробійну силу, хоч, можливо на зовні й має ще ознаки живучості. Однак за її шильдом, фасадом, другий елемент — матеріяльний, заховаючися старанно і користуючися з шильду ідейності, з'їдає суть цієї ідеї так, як сам себе їсть голодний шлунок. Коли ідея дегенерує, дегенерують, вирождаються її вияви і втілення. Наступає процес споживання з наслідків динамічної сили ідеї. І матеріялізм, заповнюючи усі клітини життя ціннічною отрутою, творить з ідей, які він супроводив, служачи їм, і які колись двигали й кидали на великі чини цілі держави й народи, неймовірні потвори. Матеріялізм витворює з цих ідей жалюгідні карикатури.

Чи ж не є тепершній Ліга Націй безславною карикатурою пресквітів Сюлі (Генриха IV-го), аббата Сен-П'єра, Георгія Подебрадського?

Чи не є жахливою карикатурою сьогоднішній СССР ідей Лясаля, Огюста Конта, Маркса, Енгельса?

Чи не є карикатурними наслідниками колишніх славних конквістадорів такі типи, як Бармати, Ставиські, Натани (Натансони), які із співчутним, характерним «жидівським» нахабством, струшують фінансову могутність і політичну рівновагу цілих держав?

Карикатурним стає і шоденне життя, коли публична опінія є присиплена бульварною з багато мільйоновим тиражем пресою, коли живуть і існують без загального признання цілі держави (Маньчжу-Ті-Го), коли точиться війна роками без її оголошення (підчас кількох років, як велася японо-китайська війна, посланик китайський сидів в Токіо), коли роблять міжнародню війну в мініятурі на теренах Іспанії, за допомогою «добровольців» та під пильним контролем комітету неінтервенції, коли існують і діють посольства тих країн, які зникли з географічної карти?

Чи сучасне міжнароднє життя з правного погляду (як тако-ж і правнє життя в кожній країні) не показує, як стараються обійти закон, право, підписані договори. Приймають СССР, загально всім відомий, як організація суперечна з правовими

розуміннями європейського наставлення, до складу Ліги Націй і доводять, що ніяких суперечностей нема.

Стара латинська правова максима — *dura lex, sed lex* зосталася лише, як напис на фронтонах судових будинків. Як ідея, вона перестала існувати.

Чим далі ми одходимо від римської цивілізації, тим більше бачимо, як матеріалістичний елемент все більше і більше виразно проступає назовні. Коли дегенерувала життєва ідея післанництва Риму — знаний *Pax Romana* — ще механічно, по інерції Рим жив, але його цивілізація прийнята вже була ситістю, перетравленням здобутого, матеріалістичними аспіраціями. Цей дегенеративний процес прекрасно переданий у праці Гюльєсмо Ферреро — «Загибель Античної цивілізації». І ті римські воєначальники, що були ще перейняті духом величі і призначення Риму, що несли на вістрях своїх мечів і наставляли *Racet Romanam* у всіх кінцях тодішнього світу: в Андалузії, в Італії, в Британії, в Північній Африці, в Дакії, в Сирії, в Єгипті, — вони не підозрівали, що в центрі римської цивілізації вже мікроб розкладу роз'їдав основи могутнього Риму.

Духовна замкненість середньовіччя, хоч і з прекрасними епізодами боротьби окремих ідейних тодішніх вождів, з містерійним, ідеалістичним світоглядом — не зрушила даний упадком Риму напрямок розвитку європейської цивілізації. Релігійний ореол Хрестових походів, епопеї Жанни д'Арк, божеське право феодального періоду — не спромоглися утворити спільного характеру європейського, не створили для цілої Європи якоїсь ясної мети.

* * *

Чарівна квітка ідейної боротьби за тодішню правду, за віру християнську, за тодішні ідеали — зав'ядала, бо, як пише Стефан Цвайґ, —

«Хрестові походи є не тільки (як їх часто змальовують романтичні натури) містико релігійними спробами визволити від невірних Святі Місця; це перша європейська християнська колісія уявляє з себе перше логічне і свідоме зусилля пробити перепону, що закривала доступ

до Червоного моря і відкрити східні ринки Європі, християнству» (Стефан Цвайг. «Магелан»).

І ця спроба не вдалася, бо ця перепона — мусульманська ідея, що жила у міліїонів арабів, берберів, маврів, була сильнішою за духовну і матеріальну організацію відважних християнських лицарів, які так само виявили себе слабкими і під Лігізієм у 1241 році у бою проти монгольських вершників.

Інтересним є тако-ж, наприклад, протиставлення тодішньої європейської психики з чисто азійською. Як відомо, у тридцятих роках XIII століття венеційський подорожник Марко Поло був у Північному Китаю й Монголії за часів імператора Кубілая. Марко Поло привіз звідти до Європи макорони, кам'яний вугілля та порох, яких Європа не знала. І от коли в одного китайця побачив Марко Поло таку річ, як порох, зацікавився, для чого він служить, то китаєць одповів, що це для фейерверків при великих церемоніях, для забави народу, для радісних маніфестацій. Практичний розум Марка Поло зрозумів, що порох може служити для війни. Сказавши це тому приятелю-китайцеві, він не сподівався почути у відповідь, що це ж неможливо, бо тоді цей порох спричинить багато загибелі, він повбиває людські істоти. У цьому контакті двох психик — європейця і азійця — і є уся суть і причина тодішнього невеселого стану європейської цивілізації. Цей момент не криються тепер кінові фільми висвітлювати і підкреслили його недавно у фільмі «Пригоди Марко Поло».

Хто знає, що сталося би з Європою, як би не було епопеї Великих Відкриттів, як би не було надзвичайних чинів і героїчних зусиль Колумбів, Кортесів, Піззарів, Нумезів де Більбао, Камоєнсів, Магеланів, Васко-де-Гамів, усіх тих, хто своїми трудами, жертвами, кров'ю, подвигом відкрили шляхи для розпросторення європейської цивілізації, яка вже тоді мала підложжя матеріялістичне і яка скористала з чинів і подвигів цих людей для утвердження у світі своїх економічних інтересів.

Як інтересно, що в добу цих великих активних завоювників світу, не розумілося ідейної вартості їх чину, як їхні зусилля зустрічали скорше перешкоди з боку тодішніх мововладців, ніж реальну поміч.

«Цих сміливих конкістадорів, що завоювали цілі світи для Іспанії й Португалії, їхні королі дуже погано віддячили. Колумб вертається до Севільї в кайданах, Кортес попадає в неласку, Піззаро забитий, Нумез де Більбао, що відкрив Тихий океан, платить за це своєю головою, Камоєнс, війовничий португальський поет, проводить, як і Сервантес, місяці й роки у темнім підземеллі, не більше комфортабельному, як помийна яма.

Жахлива невдячність епохи Великих Відкрить: ці інваліди й бідняки, що блукають вулицями Кадіксу, Лісабону й Севільї, що їх живими їдять черви та злидні, — це ті самі вояки, що імператорові привезли дорогоцінності й клади Інків, це ті, що їх смерть помилувала в колоніях, вони тут, на батьківщині, засуджені на безславну смерть, як паршиві пси» (Стефан Цвайґ. «Маґелан»).

Чому така зневага й непошана? А тому, що духовне зупинення кінця Середніх віків вбило всяке одчуття краси чину і подвигу, бо моральна вартість цих самовідданих ризикованих зусиль в очах сучасників впала до зера. І Маґеланові, що вже два рази обігнув мис Доброї Надії, що був кілька разів поранений під штандартами імператора Мануеля, що стремів зробити великий чин не доконаний ще ніким перед ним, — себто об'їхати навколо цілої земної кулі, — цьому Маґеланові доводиться виконати цю місію на службі у ворожой для Португалії конкурентки — Іспанії, бо його проєкти імператор Мануель відкинув, як непотреб, не одчувши величи ідеї Маґелана. Цей останній, як бився вперше десь біля Зондських островів і був поранений пару літ перед тим, не підозрівав так само, як і колишні римські центуріони, що шашлі опортунізму і духовної деґенерації підточували трон в Лісабоні.

Але зусилля цих конквістадорів дали свої наслідки. Усталення переваги білої раси, що почалося з цієї доби, фактично є початком переможного її панування на земній кулі, але імпульсом до цього панування є безперечно користь, економічна експлоатація, матеріялістична мета.

Французька революція 1789 року вносить нову ноту до порядку річей. Нові, як на усталений тоді штаб життя, ідеї, що жевріли століттями в різних таємних клубах та масонських організаціях, в мізках енциклопедистів, прорвалися на світ. Правда поява південного завойовника Наполеона міняє напрям і цих ідей, бо ті самі люди, що ще в 1789 і 1793 роках співали «смерть тиранам» під Бастилією та на площі Згоди, вже в десятих роках наступного століття, йдучи під побідними орлами, що пролетіли Італією, Німеччиною, Польщею, вже кричали «хай живе імператор». Але ідеї революції розкошилися світами, де раніше, де пізніше, і не пройшло й повного століття од початку їхньої реалізації, як вони, ці ідеї, деґерують вже навіть в самій своїй батьківщині, у Франції, де, починаючи від 1870-1871 років ми бачимо звичайну буржуазну республіку, що свято береже ліві гасла на своїх прапорах, а в ґрунті річей є консервативнішою від королівської Англії чи гітлерівської Німеччини.

XIX століття, доба так зв. позитивизму, що прийшов по романтизмі XVIII століття, це найбільше характерна доба розвитку матеріялістичного світогляду європейської цивілі-

зації і спаду вартостей духовних. Це доба розвитку індустрії, торгівлі, техніки, що в ХХ-ім столітті доходить лише свого вершку. Вся колоніальна політика великих держав ХІХ століття скерована на затвердження економічного панування метрополій над колоніями.

* * *

Це прекрасно розуміли і розуміють, наприклад, азійські народи.

У меморандумі видатного цензора Небесної Імперії У-К'о-ту, поданого імператриці Тсеу-Гі у 1873 році з нагоди питання етикету (чи позбавити чужинецьких послів прийнятого при дворі етикету) знаходимо таку характеристику європейців:

«вони заключили з Китаєм кілька двадцятків договорів, а в них найменше десять тисяч знаків письма. Але чи є там одне слово про пошану, що належить батькам, або про дотримання чеснот, або про дотримання дев'яти правил доброго поведіння? Ні! Чи там є хоч слово про повагу до урочистостей, про обов'язок, про чесність і справедливе відчуття сорому, ці чотири найголовніші принципи нашої раси? Так само, ні! Вони вміють говорити лише про матеріальні вигоди. «Та чи інша стаття заключає для Китаю вигоди чи користі». Вони думають лише про зарібок і з цією безчесною надією про зарібок вони спокушають китайський народ. Ці люди не знають навіть сенсу обов'язку і офіційних церемоній, мудрости й довіря, а ми гадаємо одначе, що вони чинять так, ніби вони перейняли п'ять кардинальними чеснотами! Вони зневажають вартість стосунків наказаних Небом по-між сувереном і міністрами, між батьком і сином, чоловіком і дружиною, старшим братом і молодшим, другом і приятелем, — а ми їм пропонуємо пристосуватися до п'яти принципів обов'язку» (Дж. О. Бленд і Е. Бекгауз. «Тсеу-Гі» Китай з 1825 по 1909 р. р. Париж, 1912).

Характеристика, яку фактично доповнювати нема чим. Хіба тими принципами, які біла раса завела в Азії, а особливо в Китаю, а саме «принципами відчинених дверей».

На цій різниці психик і духовного наставлення і побудовані знані опери «Аїда» та «Мадам Бутерфляй». У першій — трагедія Радамеса й Аїди, що мала своє місце в часи перед Христові, повторюється з тою-ж силою в нашу добу в другій опері — в трагедії Мітсу і англійського офіцера. Тло одне і те-ж — конфлікт расовий, конфлікт психик, конфлікт життєвих завдань, що взаємно себе поборюють. Частково цей расовий

конфлікт одбито і в «Бою» Клода Фарера та у нашій «Жидівці-Вихрестці».

Цікаво, що розпросторення й насадження європейської цивілізації на земній кулі не йшло безболісно для тубільців, що населявали далекі острови й континенти. Професор Е. Піттар у своїх творах инакше не називає білих, як «знаменитими руйначами всякої етнографії й всіх рас...» Впровадження білої цивілізації доводить де-які, наприклад, полінезійські раси — оті раси «закоханих островів», як їх називав проф. Піттар — до цілковитого знищення.

«Тасманці, — пише він, — що сьогодні цілковито зникли, винищені були європейцями, які на них полювали, як на куропаток» (Е. Pittard. «Les Races et l'Histoire». Paris 1924).

Але поминаючи фізичне винищення тубільців, яке мало місце, як в Америці (індіянські держави Інків, Ацтеків, індіанські племена сіу, ірокези то-що), так і на інших континентах і островах світу, що було наслідком боротьби за опанування теренів, — поруч з тим йшло і йде винищення тубільців від впровадження самої цивілізації. Дотик білих був для них смертоносним. Цікавий, наприклад, факт, що ескімоси Гренландії не знали, що таке хвороби зубів, до часу контакту з білими. Але куди серйознішими є лихі впливи білих на інших землях.

Для ілюстрації таких злих впливів європейської цивілізації наведемо п'єсу французького автора Г.Р. Ленормана «Racifique» — «Тихий Океан», що мала такий великий успіх протягом цілого року на сцені одного з найкращих Паризьких театрів.

Вся п'єса по суті хоче взяти глядача (і слухача) бездоганною постановкою, прекрасною грою артистів, надзвичайною тонкістю виконання і, так би мовити, вичурною екзотикою, серед якої проходить дія. Талановитий знавець Полінезії, що побував там особисто, що вивчив побут, вірування й психіку народів маорі, що одчув глибину їхньої музики, і передав її, як майстер, у тихих хвилях прозорого, як музика, океану, — сам автор не міг, хоч певне і унікав, не звернути істотної уваги на головне: на вічний конфлікт рас, на противенство крові, а разом з тим і на бездонне провал'я, що його не заповнити між расами навіть найцирішим і найвідданішим почуттям кохання.

Микола Ковальський

(Далі буде)

ХРОНІКА

3 Великої України

— Україна в совітськiм бюджетi. На сесiї найвищої ради ССРСР виступив при обговореннi бюджету на за-сiданнi ради нацiональностей 26 травня с. р. Бурмистенко, який заявив, мiж иншим: «Наслiдком перемоги ленинсько-сталiнської нацiональної полiтики розвинулися буйно пародне госнодарство i со-цiялiстична культура совiтської України. Державний бюджет України на 1939 р. проскується в сумi 6.531.201.000 руб., iз збiльшен-ням, в порiвняннi до минулого року, на 12 вiдс. Фiнансування ук-раїнського промислу буде збiль-шено на 117.023.000, сiльського госнодарства — на 255.114.000 р. На суспiльно-культурнi заходи має бути видано 4.819.719.000, з того на саму просвiту 3.053.452.000 р...» Але пан Бур-мистенко дбає, крiм просвiти, i про комбайни. «До 20. V малося направити 21.000 комбайнiв, а було направлено 14.133, бо бра-кує резервових частин по варста-тах для направи автомашин. Для виробу цих частин має бути уряд-жено фабрики на самiй Україні...» Кiнчить свою «фiнансову» промову Бурмистенко запевненням, що «Ук-раїна готова кинутися на кожно-го ворога ССРСР пiд проводом Ста-ліна...» Оскiльки-ж вiльнiшi часи були, коли «на всiх язиках все мовчало», бо не було примусу ви-голошувати нуднi «патрiотичнi» промови, навіть обговорюючи на-праву комбайнiв!

Наступного дня виступив з по-дiбною-ж промовою вiдомий Ко-ротченко(в), заявляючи з мiсця, як звичайно: — «Невпинно росте й розвивається соцiялiстична куль-тура багатонацiонального (?) на-роду нашої славетної батькiвщи-ни, культура народнiх братнiх республiк, нацiональна фор-

мою, соцiялiстична змiстом...» На доказ цього, очевидно, він зазна-чує, що на «оборону» «країни має бути видано 40,8 мiльйрдiв карбо-ванцiв. Протягом двох «п'ятилiток бюджет України збiльшився в 11 разiв i осяг в 1939 р. 6,5 мiльйр-дiв руб. В межах республiкансь-кого бюджету було видано на про-свiту торiк 2.712.000.000 р., а в цiм роцi має бути видано на 335 мiл., себ-то на 12,3 вiдс. бiльше. За час совiтської влади на Україні повстало 6,162 школи, з того лише протягом останнiх чотирьох рокiв 1,448. На охорону здоров'я було видано з бюджету України в 1938 р. 1,244.000.000, а в цiм роцi має бути видано — 1,467,000. 000 руб....» Вiдтак «патрiотичний» скок вбiв: «Тов. Молотов сказав на XVIII з'їзді, що кожний на-пасник розiб'є своє мiдяне чоло об совiтські прикордонні стовпи...», очевидно дерев'яні «Самостійніс» сов. України демонструє Корот-ченко жебраючи мiльйони на такi мiсцевi потреби: «В бюджеті Ук-раїни не передбачив наркомфiн ССРСР 76,5 мiльйонiв, що бракують в обороті українського промислу, 63,5 мiльйонiв на збiльшені ви-трати українських залiзниць, 3,5 мiльйонiв на зорганізованнiя 4 нових наркоматiв, 13 млн. на трамвайний та автобусний парк по мiстах України, 15 млн. на впорядкованнiя «республiкансь-ких» шляхiв, 1,5 млн. на уряджен-нiя водотягiв в Донецькому ба-сейні i т. и. , якi просяться при-значити». При кiнцi знов обов'яз-ковий вибух «патрiотичного» чу-ття: «Ми не забули про географич-не становище України, яка є за-хiдним форпостом ССРСР...» Кiль-ки неспристойних лайок по адресі Любченка, Хвилі та «инших зрад-никiв i запроданцiв фашизму»... І... «най живе любий, великий, не-зрiвняний» i т. ин. Сталiн, як обов'-язкове офiційне закiнчення кожної промови, незалежно вiд її змiсту.

Для належного розуміння бюджету «вільної, щасливої України» треба мати на увазі незначну купівельну вартість совітського рубля, що пересічно не має і десятої частини вартості передвоєнного, поступове перепровадження совітської господарки з натуральної на грошову основу в цілях збільшення визиску, і відношення українського бюджету до загальносоюзного, про який матимемо нагоду говорити пізніше.

— Нове зменшення добування вугілля в Донецькому басейні. «Известия» з 17 травня с. р. повідомляли із Сталіна: «Вуглиний борг зростає. Шахти комбінату «Сталінуголь» постачили протягом перших 10 днів травня пересічно на 1900 тон вугілля менше, ніж у відповідних днях квітня. Разом добувається пересічно на добу приблизно на 10.000 тон вугілля менше, ніж призначено після плану. Гірняки «Сталінуголь» винні разом приблизно 250.000 тон. З одинадцяти трестів комбінату лише трест «Снєжиянатраціт» виконав план. Шахти почали вже в березні зменшувати темп праці. В квітні з 141 шахти комбінату лише 38 виконали свій план. Відплив робочої сили розпочався в квітні. Але це не є головною причиною зменшення виконання праці. Трест Орджонікідзе, який має у всіх секціях забагато робітників, виконав план лише на 82,9 відс. Трест «Артемуголь» постачав на добу на 2000 тон менше, ніж належить, хоч він має на 675 робітників по-над контингент. Щоденні справоздання говорять про поламані машини, завалення штолень, занепад робочої дисципліни та неживання «стаханівської» методи, і це дійсні причини невиконання робіт. Протягом лише 10 днів квітня завалилося 36 галерій і сталося 46 інших перерв в роботі та 343 ріжних аварій. 1 квітня було сконстатовано 73 викривлення галерій, 1 травня їх було вже 82. Стаханівську роботу припинили не лише по шахтах «Артемугля», а й по інших шахтах. В шахтах «Дзєржинськийуголь» залишають пе-

ресічно 10 робітників роботу та йдуть шукати кращих умовин праці. Протягом квітня було 289 «прогулів», при чім багатьох робітників не було покарано...» «Известия» з 18. V скаржилися знов на плінність робочої сили. «В квітні, наприклад, 129 робітників залишили копальні «Сталінуголь», а 187 нових було прийнято. Протягом перших 10 днів травня було прийнято 70 нових робітників, а 109 старих відійшло. Робітники, які залишають копальні, заявляють, що незад та злі умовини роботи не дають можливости досить заробляти, до того-ж умови життя дуже тяжкі...» Так виглядає московська господарка в українських копальних вугілля.

З ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЕМІГРАЦІЇ

В Польщі

— Діяльність Українського Наукового Інституту в Варшаві за січень-травень 1939.

В 1939 р. відбулися такі публічні виклади:

13. I. 1939 — проф. О. Лотоцький: «Схід і Захід у проблемі української культури». 27. I. 1939 — Г. Которович: *Współczesna praca ukraińska w Polsce*. (спеціально для представників польської преси). 2. III. 1939 — др. Л. Чикаленко: «Мізенська скульптура в світлі палсолітичного мистецтва Європи». 17. III. 1939 — проф. д-р М. Кордуба: «Теорія норманська і антинорманська про початки Руси в їхньому генетичному розвитку». 28. III. 1939 — мтр. Б. Ольхівський: Українська національна думка недержавної доби. 15. V. 1939 — проф. П. Зайців: «Творчий процес у Шевченка».

В Економічному Семинарі відбулося 7 засідань, на яких виголошено слідуочі реферати: 20 і 26. I. 1939 — інж. Г. Архипенко: «Підстави української валюти». 31. I. 1939 — проф. В. Садовський: «Метод дослідження майбутнього господарського будівництва в

Україні», 17. II. 1939 — Гл. Лазаревський: «Другий і третій п'ятирічні плани розвитку народного господарства в ССР», 24. II. 1939 — мгр. І. Сеньків: «Пастушнича господарка гучулів та її перспективи» (публічний виклад). 10. III. 1939 — інж. Є. Гловінський: «Природа совітського податку з обороту», 31. III. 1939 — Є. Перейма: «Бюджет і бюджетове право ССР», 21. IV. 1939 — Гл. Лазаревський: «XVIII з'їзд ВКП(б)».

В Комісії для дослідів над польсько-українськими питаннями: 16. I. 1939 — Гл. Лазаревський відчитав реферат: «Олена Пчілка в її відношеннях з поляками», а 16. II. 1939 — проф. П. Лушинський: «Конфедерація Барська в світі історії в представленні Шевченка».

В Семинарі Української Філології: 20. II. 1939 — відбувся реферат В. Якубовського: «Методологічні завваги до питань мовної коректи». Реферат цей був вступом до 9 засідань Семинару мовної коректи, який провадив

п. В. Якубовський й на якому були переведені практичні справи коректи мови.

З видавничої діяльності:

Вийшли з друку: 1) т. XLV «Праць УНІ» — Б. Іваницький: «Ліси й лісове господарство України». 2) т. XLVII — «Мазепа», Збірник, т. II. 3) т. LII — «Божественна літургія св. Василя Великого». 4) т. LIII — «Божественна літургія Радні Освячених Дарів». 5) т. XVI Творів Т. Шевченка — Бібліографія.

Кінчаються друком: 1) т. XLI — Є. Гловінський «Фінанси УССР». 2) т. XLIX — Збірник «З минулого», т. II. Український студентський рух. 3) т. L. — Діярії П. Орлика, т. II. 4) т. XIV — Бюлетені праць Комісії дослідів над польсько-українськими питаннями.

В друку: Т. I. Творів Т. Шевченка «Біографія» — П. Зайцева. З цього тому робиться відбитка, — що буде видана як окремий том, по-за серіями 16 томового видання творів Т. Шевченка.

О Д Р Е Д А К Ц І Ї

Збираючи матеріяли для окремого числа, присвяченого пам'яті Миколи Литвицького, просимо осіб, які ближче знали покійного, надіслати статті про його життя й діяльність.

« Д Н І П Р О »

політично-громадський двотижневик

Адреса: К о л о м и я , вул. Закупілева, 63

Число розрахункових переказів 22. Передплата: річно 3,60 зол., піврічно — 1,80, чвертьрічно — 0,90. Окреме число — 30 гр. По-за Польщею — річно 2 дол. амер., піврічно — 1 дол., або їх рівновартість в иншій валюті.

Редакція й адміністрація та адреса для звичайної кореспонденції: 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9. Адреса для грошових переказів і рекомендованої кореспонденції: I. RUDICEV. 41, rue de La Tour d'Auvergne. Paris 9.

Редагує — С. Нечай
Le Gérant: M-me Perdrizet

Imprimerie L. BERENIAK. 12, Rue Lagrange. Paris 6).